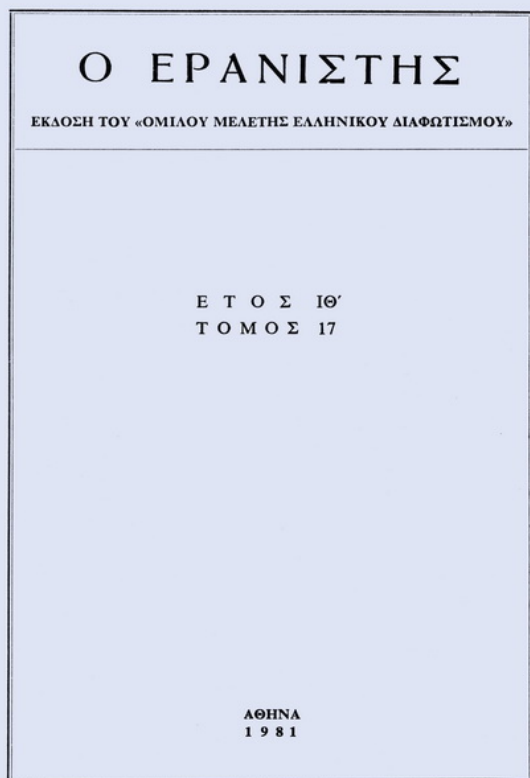

The Gleaner

Vol 17 (1981)

Ο Καλλίνικος Κρεατσούλης στην Ιταλία

Στέρ. Φασουλάκης

doi: [10.12681/er.317](https://doi.org/10.12681/er.317)

To cite this article:

Φασουλάκης Σ. (1981). Ο Καλλίνικος Κρεατσούλης στην Ιταλία. *The Gleaner*, 17, 267–272.
<https://doi.org/10.12681/er.317>

Ο ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΚΡΕΑΤΣΟΥΛΗΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Ὁ Καλλίνικος Κρεατσούλης¹ εἶναι γνωστὸς ὡς ἐφημέριος τῆς ἑλλη-
νορθόδοξης ἐκκλησίας τῆς Μασσαλίας (1826-1861) καὶ ὡς ὁ ἄνθρωπος ποὺ
διέσωσε τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ (1837)². Ὅμως, ἂν καὶ
εἶναι μιὰ ἐνδιαφέρουσα προσωπικότητα τοῦ 19^{ου} αἰ., δὲν ἔχομε γι' αὐτὸν
μιὰ ἐξακριβωμένη βιογραφία³ καί, πολὺ περισσότερο, μιὰ τοποθέτησή
του στὸν ἰδεολογικὸ χῶρο τῆς ἐποχῆς. Σκοπὸς τοῦ παρόντος μελετήμα-
τος εἶναι νὰ ξεκαθαρίσει μερικὰ χρονολογικὰ καὶ προσωπογραφικὰ⁴ ζητή-

1. Τὸ ἐπώνυμό του ἀπαντᾷ καὶ ὡς Κρεατζούλης, Κριατζ(ζ)ούλας, Κρεατζούλας
ἢ Κρεατσούλας. Τὴν τελευταία μορφή χρησιμοποιοῦ ἀκόμη σήμερα ἡ οἰκογένεια στὴ
Χίο.

2. Βλ. Ἀδαμαντίου Κοραῆ, *Τὰ μετὰ θάνατον εὐρεθέντα συγγραμμάτια*, τ.
Α', Ἀθήνα 1881, σ. νς', ροή'-ρπγ' (στὸ ἐξῆς: Μάμουκα, *Πρόλογος*), καὶ Στεφάνου
Δ. Καββάδα, *Ἡ ἐν Χίῳ Βιβλιοθήκη Κοραῆ* (*Ἱστορία, κατάλογος χειρογράφων*),
Ἀθήνα 1933 (στὸ ἐξῆς: Καββάδα, *Βιβλιοθήκη*), σ. 27-41. Ὡς σημειωθεῖ ἐδῶ κάτι
ποὺ δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Καββάδα, ὁ.π., σ. 40, ὅτι καὶ ἡ βιβλιοθήκη Κ. Κρεατσού-
λη (1800 περίπου τόμοι) μὲ 20 χειρόγραφα τοῦ Κοραῆ περιῆλθε ἀπὸ ἀγορὰ στὴν κυ-
ριότητα τῆς Βιβλιοθήκης Χίου τὸ 1884· βλ. *Ἐκθεσις τῆς καταστάσεως τοῦ ἐν Χίῳ*
Γυμνασίου καὶ τῶν ἄλλων δημοσίων αὐτῆς σχολείων, Ἀθήνα 1885, σ. 28-29.

3. Σύντομο ἐκλαϊκευτικὸ σημείωμα δημοσίευσε ὁ π. Μάρκος Ἀγ. Βασιλάκης
στὰ *Χιακὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά* του, τ. Α', 1950-1951, τχ. 1, σ. 34-35. Τὰ τῆς
ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τῶν Ι. Ανδρεάδη, Ν. Βαφειάδη καὶ Κ. Κρεατσούλη ἀνέπτυξα
στὴ διάλεξή μου «Τρεῖς φυσιογνωμίες τῆς ἐποχῆς τοῦ Κοραῆ» (Βροντάδος Χίου,
15 Ἀπριλίου 1979).

4. Ὁ Καλλίνικος Κρεατσούλης (1785-1861) ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ δὲν ταυτίζεται
μὲ τὸν ὁμώνυμο ἀρχιμανδρίτη καὶ συγγενή του (κατὰ κόσμον Ἀλέξανδρος), ἐφημέριο
Τεργέστης, ἀργότερα μητροπολίτη Ἀρδαμερίου καὶ συγγραφέα τῶν ἄρθρων «Περὶ
τῆς καταγωγῆς τοῦ Κοραῆ», ἐφ. *Παγχιακή*, 13 Ἀπριλίου 1908, σ. 2, καὶ «Ἐκκλη-
σις τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Χίως Σχολῆς», *Χιακὰ Χρονικά*, τ. Α', 1911, σσ. 37-42 (γιὰ τὸν
ὁποῖο βλ. [Γ. Ι. Ζολώτα], *Ἐκθεσις τῶν ἐν τοῖς Ὁρθόδοξοις Δημοσίοις Σχολείοις*
Χίου πεπραγμένων κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1893-4... καὶ 1899-1900, Χίος 1901, σ.
205-206, καὶ Μάρκου Ἀγαπητοῦ Βασιλάκη, *Χιακὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά*, τ. Β',
[1952-1954], τχ. 1-2, σ. 53). Ἐπομένως οἱ δύο Καλλίνικοι πρέπει νὰ διακριθοῦν στὸ
βιβλίο τοῦ Κώστα Θ. Λάππα (ἐπιμ.), *Τρύφ. Εὐαγγελίδου "Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκο-
κρατίας"*: *Εὔρετήριον*, Ἀθήνα 1973, σ. 35.

ματα που σχετίζονται με τον Κρεατσούλη και συγχρόνως να φωτίσει κάπως την περίοδο που πέρασε αυτός στην Ίταλία, μεταβατική ανάμεσα στην εποχή που έζησε στη Χίο (1785-1822) και σ' αυτή που έζησε στη Μασσαλία (1826-1861).

Ο Καλλίνικος (κατά κόσμον: Κωνσταντίνος)⁵ Κρεατσούλης γεννήθηκε στη Χίο το 1785. "Οτι το έτος αυτό είναι ή σωστή χρονολογία της γεννήσεώς του και όχι το 1787⁶, αποδεικνύεται από τα εξής δύο έγγραφα: α'. σέ κατάλογο Έλλήνων της Μασσαλίας⁷ αναφέρεται ότι το 1827 ο Κρεατσούλης ήταν έτών 42· β'. σέ γράμμα του του 1849 σαφώς λέγει ο ίδιος ότι φέρει «ἐπ' ὤμου δέκα πέντε ἔτη τῆς παρελθούσης [= ΙΗ'] ἑκατονταετηρίδος»⁸.

Στά παιδικά του χρόνια ήταν μαθητής Ἀθανασίου του Παρίου, στη Σχολή τῆς Χίου· ἀργότερα ὑπηρέτησε ὡς διδάσκαλος στην ἴδια σχολή⁹. Διάκονος χειροτονήθηκε πρὶν ἀπὸ τὸ 1817¹⁰ καὶ πάντως τὸ 1820 διορίσθηκε ἐφημέριος τοῦ Ταξιάρχου τῆς Καμπάνας στη Χίο¹¹.

Στά 37 του χρόνια, με τις σφαγές τῆς Χίου, ἀρχίζει μιὰ νέα περίοδος γιὰ τὸν Κρεατσούλη. Λίγα γνωρίζουμε γιὰ τὸ πῶς σώθηκε ἀπὸ τὴ γενοκτονία τοῦ 1822¹² καὶ εἶναι περίεργο ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ποὺ εἶχε ἰσχυρότατες ἐμπειρίες δὲν φρόντισε ποτὲ νὰ τίς ἀπομνημονεύσει. Τὸ μόνο βέβαιο εἶναι ὅτι τὸν Ἰούνιο τοῦ ἴδιου ἔτους ὁ Κρεατσούλης βρισκόταν στὴν Τερζέστη. Πρόσφυγας κατατρεγμένος καὶ χωρὶς οἰκονομικὰ μέσα ἀναγκάσθηκε

5. Τὴν κοσμικὴ ὀνομασία του μᾶς διέσωσε ὁ Μάμουκας (*Πρόλογος*, σ. ροδ'-ροε'). Ὁ ἴδιος λόγιος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ —μετεπαναστατικὰ— ἐπιστολογράφος καὶ συνεργάτης του στὴν ἐκδοσὴ τῶν καταλοίπων Κοραΐ, μᾶς διέσωσε μοναδικὲς πληροφορίες γιὰ τὸν Κρεατσούλη.

6. Ὁ Νικόλαος Σωτ. Κρουσουλούδης, *Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐθνομάρτυρος μητροπολίτου Χίου Πλάτωνος Φραγκιάδου (1776-1822)*, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 82, σημ. 56, προφανῶς παρεξήγησε τὸ σημείωμα τοῦ Κρεατσούλη γιὰ τὰ συμβάντα τοῦ 1787 (βλ. *Χιακὰ Χρονικά*, τ. Β', [1914], σ. 122)· ὅταν ὁ Κρεατσούλης λέγει «μὲ εἶχαν εἰς τὴν φύλαξιν 4 μηνῶν» ἐννοεῖ: μὲ εἶχαν ἀπομονώσει γιὰ διάστημα 4 μηνῶν.

7. Βλ. Ἐλένης Ε. Κούκου, *Ἰωάννης Α. Καποδίστριας: Ὁ ἀνθρωπος - ὁ διπλωμάτης (1800-1828)*, Ἀθήνα [1978], σ. 392.

8. Βλ. Καββάδα, *Βιβλιοθήκη*, σ. 69.

9. Μάμουκα, *Πρόλογος*, σ. ροδ' καὶ ροζ'. Βλ. καὶ Κ. Ἀ[μάντου], «Ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Καλλινίκου Κρεατσούλη», *Χιακὰ Χρονικά*, τ. ζ' 1926, σ. 144 καὶ 152.

10. Μάμουκα, ὁ.π., σ. ροε'-ροζ'.

11. Βλ. Κ. Ἀ[μάντου], «Ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Καλλινίκου Κρεατσούλη», *Χιακὰ Χρονικά*, τ. Β' (1914), σ. 121-122.

12. Μάμουκα, *Πρόλογος*, σ. ροζ'.

νά ζητήσει υποστήριξη από τους συμπατριώτες του τῆς παροικίας. Ἐνῶ βρισκόταν ἀκόμη στὸ λοιμοκαθαρτήριο καὶ μετὰ τὴ μεσολάβηση τοῦ συμπολίτη του Ζαννῆ Βλαστοῦ, ἐξασφάλισε μιὰ θέση δασκάλου στὴν ἐλληνικὴ σχολὴ τῆς Τεργέστης μετὰ μισθὸ 500 φλωρίνια τὸν χρόνο. Τὸ σχετικὸ ἔγγραφο διασώθηκε στὴ Βιβλιοθήκη Κοραΐ (Χίος) μετὰ ἀριθμὸ 275,ς'. Εἶναι μιὰ ἐπιστολὴ τῶν ἐπιτρόπων τῆς Τεργέστης πρὸς τὸν Ζαννῆ Βλαστό. Τὴ δημοσιεύω ἐδῶ διατηρώντας τὴν ὀρθογραφία της.

Πρωτότυπο, λυτό, δίφυλλο 22 × 21. Τὸ φ. 1^ν λευκὸ. Ὀλίγα ὀρθογραφικὰ λάθη. Ἀναλύθηκαν οἱ συντομογραφίες.

Τιμώτατε Κύριε Ζαννῆ Βλαστέ!

Οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐνταῦθα Ἑλληνικῆς Σχολῆς ἔλαβαν τὴν ἐπιστολήν σας 17^η τοῦ παρόντος, καὶ ἰδόντες εἰς αὐτὴν ὅτι ὁ Κύριος Καλίνικος Ἱερομόναχος δέχεται τὴν πρότασιν αὐτῶν, διὰ τὰ παραδίδη εἰς τὴν αὐτὴν Σχολὴν ὁποῖα μαθήματα ἤθελαν διορισθεῖν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐπιτρόπους, τὸν ἐψήφισαν ὁμοφώνως Διδάσκαλον τῆς αὐτῆς Σχολῆς δι' ἓνα χρόνον ἐπὶ μισθῷ f 500» — Παρακαλοῦμεν λοιπὸν τὴν τιμωότητά σας νὰ φανερώσετε εἰς τὸν κύριον Καλίνικον τὴν ἀπόφασιν ταύτην, καὶ νὰ τὸν παρακινήσετε διὰ τὴν καλὴν τάξιν νὰ γράψῃ ὁ ἴδιος εἰς τοὺς ῥηθέντας Ἐπιτρόπους ὅτι δέχεται τὴν ἀπόφασίν των, καὶ ὅτι θέλει παῶντισασθῇ εἰς αὐτούς, εὐθὺς ὅταν ἐκβῇ ἀπὸ τὸ Καθαρτήριο, διὰ τὰ μάθῃ ἀπὸ τοὺς ἰδίους ὁποῖον εἶναι τὸ νέον σύστημα τῆς ῥηθείσης Σχολῆς, καὶ ὁποῖα εἶναι τὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα πρέπει ὁ κύριος Καλίνικος νὰ παραδίδη εἰς τοὺς μαθητάς, καὶ ἐπομένως νὰ γραφθῇ κατὰ τάξιν καὶ τὸ ἀναγκαῖον συμφωνητικόν, πρὸς ἡσυχίαν τῶν συμφωνοῦντων μερῶν.

Ταῦτα παρακαλοῦμεν τὴν τιμωότητά σας νὰ φανερώσετε τὸν κύριον Καλίνικον, καὶ σὰς ἀσπαζόμεθα ἀπὸ καρδίας.

Οἱ ἐπίτροποι τοῦ γένους τῶν ἐνταῦθα
Γραικῶν

Τριέστιον τὴν 19^η Ἰουνίου 1822.

Ἰωάννης Βορδόνης
Ἐλευθέριος Μ. Οἰκονόμος
Ἰάκωβος Ῥώτας

Στὸ φ. 2^ν

Τῷ Ἐντιμοτάτῳ
Κυρίῳ Τζαννῆ Βλαστῷ
εἰς Τριέστιον

Σημείωση με τὸ χέρι Κ. Κρεατσούλη:

Ἰγνάτιος Σκαλιούρης ὀνομάζεται
ὁ Διδάσκαλος τῆς Τεργέστης.¹³

Ὁ Βλαστός κοινοποίησε τὴν ἐπιστολὴ τῶν ἐπιτρόπων στὸν Κρεατσούλη ζητώντας του νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ ὁ ἴδιος γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς θέσεως ποὺ τοῦ πρόσφεραν. Πράγματι ὁ Κρεατσούλης ἐτοίμασε τὴν ἐπομένῃ τὴν ἀκόλουθη ἐπιστολὴ ποὺ σώζεται στὸ ἴδιο δίφυλλο τῆς Βιβλιοθήκης Κοραΐ με τὸν ἀριθμὸ 275,ζ'.

Σχέδιο γραμμένο στὸ φ. 2Γ τοῦ προηγούμενου. Ἀναλύθηκαν οἱ συντομογραφίες.

Ἐντιμότετοι Κύριοι Ἐπίτροποι τοῦ ἐνταῦθα γραικοῦ ἔθνους!

Ὁ τιμιώτατος Κύριος Ζαννῆς Βλαστός μ' ἐκοινοποίησε τὸ πρὸς τὴν τιμιότητά του γράμμα σας, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν ὑπὲρ ἐμοῦ ψῆφον εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα τῆς ἐνταῦθα ἑλληνικῆς Σχολῆς, καὶ ἐπομένως μὲ προσκαλεῖ εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ἡ ψῆφος μὲ εὐφραίνει βεβαίως ὅχι μόνον διὰ τὴν ὁποίαν φέρει τιμὴν πρὸς ἐμέ, ἀλλὰ καὶ διότι μὲ δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναλάβω τοὺς ὑπὲρ τῆς παιδείας γλυκεῖς ἀγῶνας, δέχομαι εὐχαρίστως τὴν πρόσκλησίν σας, πρόθυμος ὢν νὰ συνεργήσω, εἰς ὃ τι δύναμαι, διὰ τὴν πρόοδον τῶν μαθητῶν. Ὅταν ἐκβῶ ἀπὸ τὸ Καθαρτήριο, πάραντα θέλω παρῶνσιασθῆν πρὸς τὴν ἐντιμιότητά σας, διὰ νὰ μάθω τὸ νέον σύστημα τῆς Σχολῆς, καὶ ὁποῖα θέλει εἶσθαι τὰ χρέη μου πρὸς αὐτήν. Ἀσπαζόμενός σας μένω

Καλλίνικος Κρεατσούλας

Ἐν Καθαρτηρίῳ τῆς Τεργέστης
τὴν 20 Ἰουνίου 1822.

Ἄνκαι ἡ θέση ποὺ βρῆκε ὁ Κρεατσούλης τοῦ ἔλυνε, ἔστω προσωρινά, τὸ πρόβλημά του, ἐντούτοις ἡ πρόσληψή του δὲν πραγματοποιήθηκε. Οἱ αὐστριακὲς ἀρχὲς δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν τὴν ἀποβίβαση. Τὴν πληροφορίαν ποὺ μᾶς παραδίδει μόνον ὁ Μάμουκας¹⁴, ἐπιβεβαιώνει ἡ ἀκόλουθη ἐπιστολὴ τοῦ Κρεατσούλη πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς σχολῆς τῆς Τεργέστης.

13. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἡπειρώτη Ἰγνάτιο Σκαλιώρα, δάσκαλο στὴν Τεργέστη (1822-1830), ποὺ λίγα χρόνια πρὶν (1817) εἶχε ἐκδώσει τὸν ἀντικοραϊκὸ λιβέλλο Ἐπιστολὴ τῆς νέας φιλοσοφίας στηλιτευτικῇ πρὸς Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, 1818, σ. 59-62 καὶ 142-145.

14. Μάμουκα, ὁ.π.

Πρωτότυπο, λυτό. Ἀρχεῖο Ἑλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης, Φάκελος ἔτους 1822 (Ἀλληλογραφία)¹⁵.

Ἐντιμότατοι Κύριοι Ἐπίτροποι τοῦ ἐνταῦθα Γραικικοῦ Ἔθνους!

Πρὸ ἡμερῶν τινῶν ἡ ἀστυνομία ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὴν πατρίδα μου, τὸ ἐπάγγελμά μου, τὴν μέχρῃ τοῦδε διατριβὴν μου κτλ. Ἐγὼ ἀπεκρίθην ὅλην τὴν ἀλήθειαν, ὅτι εἶμαι Χῖος, ἐμαθήτευσα εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Χίου, ἐκβῆκα τώρα πρώτην φορὰν ἀπὸ τὴν Χίον, μὲ τοὺς ἀνακατωθέντας εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχω καμμίαν κοινωνίαν κτλ. ἤλπιζα λοιπόν, ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν ὑποψίαν κατ' ἐμοῦ· σήμερον μαθάνω μὲ ἄκραν μου λύπην, ὅτι ἐμποδίζεται ἡ ἀπὸ τὸ Καθαρτήριο ἐξόδός μου, ἐνῶ εἰς ὅσα ἠρωτήθην εὐρίσκω ἐμμαντὸν πάντῃ ἀθῶον.

Σὰς παρακαλῶ λοιπόν, Ἐντιμότατοι Κύριοι! νὰ πληροφορηθῇτε τὴν ἀπερασμένην μου διαγωγὴν ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας μου, καὶ ὡς πατέρες τῶν ὁμογενῶν νὰ δώσετε ἐγγύησιν εἰς τὴν ἀστυνομίαν διὰ τὴν εἰς Τεργέστην μέλλουσαν διατριβὴν μου, βέβαιοι ὄντες, ὅτι καὶ διὰ τὸ ὅποιον μ' ἐτιμῆσατε ἐπάγγελμα, ὡς καὶ διὰ τὰς κατὰ μέρος συναναστροφάς μου, ἡ διαγωγὴ θέλει εἶσθαι κατὰ πάντα ἥσυχος καὶ εἰρηνική.

Ἐντιμότατοι Κύριοι! δι' ὧν ἐλπίζω νὰ ἀξιωθῶ τῆς ἀπὸ τὸ Καθαρτήριο ἐξόδου· ἀλλ' ἐὰν ἀποτύχῃ, σὰς παρακαλῶ, νὰ μ' ἐγγυηθῇτε, ὡς προστατὰι τοῦ ἔθνους νὰ ἐκβῶ ἐγὼ διὰ δέκα ἡμέρας, ἕως ὅτου νὰ οἰκονομήσω μερικὰς ἀναγκαίας μου ὑποθέσεις.

Ἐντιμότατοι Κύριοι! εἶμαι εὐελπὺς, ὅτι καὶ εἰς ἐμὲ θέλετε δεῖξειν, τὴν ὁποίαν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καθ' ἡμέραν δείχρετε πρόνοιαν, καὶ θέλω ἐπιτύχειν τῆς προστασίας σας· γένοιτο!

Ἀσπαζόμενός σας ἐκ καρδίας μένω

Καλλίνικος Κρεατσούλης

Ἐν Καθαρτηρίῳ τῆς Τεργέστης

9 Ἰουλίου 1822

Δὲν ξέρομε γιὰ ποιούς συγκεκριμένα λόγους ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία ἀρνήθηκε τὴν ἐξοδὸ τοῦ Κρεατσούλη στὴν Τεργέστη, ἐνῶ δὲν ἔκανε τὸ ἴδιο γιὰ ἄλλους Χιῶτες πρόσφυγες. Ἡ προέλευσή του ἀπὸ τὸ ἰδεολογικὸ ἐπίκεντρο —σχολὴ τῆς Χίου— ἐνὸς χώρου ὅπου τὸ προοδευτικὸ καὶ φιλελεύθερο κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ εἶχε κάνει σταθερὰ βήματα ἴσως εἶναι ἓνας πιθανὸς λόγος. Ἐξάλλου ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Κρεατσούλης ἦταν φιλι-

15. Τὴν ἐπιστολὴν ἀντέγραψε ἡ δ. Ὀλγα Κατσιαρδῆ. Τὴν εὐχαριστῶ γιὰ τὴν παραχώρησιν τῆς δημοσιεύσεως.

κός¹⁶ ίσως μπορεί νά ἔχει κάποια σχέση μέ τήν αὐστριακή ἀπαγόρευση.

Τήν ἴδια χρονιά βρίσκουμε τόν Κρεατσούλη στό Λιβόρνο. Ὁ Ζερλέντης βασιζόμενος στό ἀρχαικό ὕλικό τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Λιβόρνου μᾶς λέγει ὅτι «ὁ Κρεατσούλης ἐκ Χίου δι' Ἀγκῶνος εἰς Λιβόρνον ἐλθὼν» ἀνέλαβε τή σχολή τοῦ Λιβόρνου¹⁷. Φαίνεται λοιπόν ὅτι ἀπό τήν Τεργέστη ὁ Κρεατσούλης κατευθύνθηκε στόν Ἀγκῶνα καί ἀπό κεῖ στό Λιβόρνο.

Στή σχολή τοῦ Λιβόρνου ὁ Κρεατσούλης ἔμεινε ἀπό τὸ Θέρος/Φθινόπωρο 1822 ὡς τόν Φεβρουάριο 1826¹⁸. Ἐκεῖ καί σ' αὐτό τὸ χρονικό διάστημα ὁ Κρεατσούλης εἶχε τήν εὐκαιρία νά μετατρέψει τήν ὑπάρχουσα σχολή στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως («τῶν κοινῶν γραμμάτων») σέ «φιλολογική», διότι «ἐδιδάσκετο ἡ ἀρχαία ἐλληνική γλῶσσα καί φιλολογία, ἡθική, ἱστορία, καί χριστιανική κατήχησις κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐν Χίῳ σχολῆς»¹⁹. Ἡ προεπαναστατική σχολή τῆς Χίου ἔγινε τὸ ὑπόδειγμα γιὰ τή σχολή τοῦ Λιβόρνου καί ὁ Κρεατσούλης ἐφήρμοσε ἐκεῖ ὅ,τι εἶχε μάθει κοντά στόν Βάμβα.

Τὰ προβλήματα ποὺ εἶχαν δημιουργηθεῖ τὸ 1825 στὴ Μασσαλία μετὰξὺ τοῦ ἐμπόρου Τζίτζινια καί τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας Ἀρσενίου ὁδήγησαν τήν ἐλληνική κοινότητα τῆς Μασσαλίας στὴν ἀπόφαση (27 Νοεμβρίου 1825) νά καλέσει τὸν Καλλίνικο στὴν γαλλικὴ αὐτὴ πόλιν σέ ἀντικατάσταση τοῦ ἀρχιμανδρίτη Ἀρσενίου²⁰. Ὁ Κρεατσούλης προτίμησε τὴ νέα θέση ἀπὸ αὐτὴ τοῦ Λιβόρνου καί στίς 15 Φεβρουαρίου 1826 ἀνέλαβε καθήκοντα ἐφημερίου στὴ Μασσαλία²¹. Ἀπὸ τότε παρέμεινε καί ἔζησε ἐκεῖ ὡς τὸν θάνατό του στίς 10 Σεπτεμβρίου 1861.

Στέρ.Φασουλᾶκης

16. Τὴν πληροφορία μᾶς παραδίδει ὁ π. Μάρκος Ἀγ. Βασιλάκης, *Χιακὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά*, τ. Α', 1950-1951, τχ. 1, σ. 34-35, βασιζόμενος σέ ἐκκλησιαστικὸ λόγο τοῦ Κρεατσούλη, ὁ ὁποῖος σήμερα λανθάνει.

17. Περικλέους Γ. Ζερλέντη, «Περὶ τῆς ἐν Λιβόρνῳ ἐλληνικῆς σχολῆς (1805-1837)», *Παργασσός*, τ. Θ', 1885, σ. 335-336.

18. Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Γεωργίου Γεω. Λαδᾶ, *Ι. Συνοπτικὴ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Τεργέστης...*, Ἀθήνα 1974, σ. 24, ὅτι ὁ Κρεατσούλης διατέλεσε ἐφημέριος στὴν Τεργέστη γύρω στὰ 1825, ἐλέγχεται ἀνακριβῆς.

19. Π. Γ. Ζερλέντη, *ὁ.π.*, σ. 336.

20. P. Echinard, *Grecs et philhellènes à Marseille...*, [Μασσαλία 1973], σ. 280' πρ. τὴν ἀνακοίνωση τῆς Ε. Α. Καρύδη, «Ὑποπτη κίνηση κατασκοπείας (1825) εἰς βάρος τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος», *Πρακτικὰ τοῦ Α' Συνεδρίου Ἀρχολογικῶν Σπουδῶν*, Ἀθήνα 1979, σ. 271-290.

21. Ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία ἐξάγεται ἀπὸ τὴν αὐτόγραφη *Βίβλον* βαπτίσεων κλπ. τοῦ ναοῦ τῆς Μασσαλίας, τῆς ὁποίας ἐπεξεργάζομαι τὴν ἐκδοση.